

Eiropas pilsētām tendence izplesties!

Eiropa ir viens no urbanizētākajiem reģioniem pasaulē, aptuveni 75 % no tās iedzīvotājiem dzīvo pilsētās un vairāk nekā ceturtdaļa no Eiropas Savienības teritorijas pašreiz tiek izmantota tieši pilsētu vajadzībām.

Tiek prognozēts, ka ap 2020. gadu aptuveni 80 % eiropiešu dzīvos pilsētās, savukārt 7 valstīs pilsētu iedzīvotāju īpatsvars pārsniegs 90 % no kopējo iedzīvotāju skaita, tādēļ zemes pieprasījuma jautājums pilsētās un to tuvumā kļūst arvien aktuālāks. Ik dienas mēs esam liecinieki straujām, acīmredzamām un dažkārt pretrunīgām pārmaiņām zemes lietojumā, kas ietekmē vidi pilsētās un to tuvumā, kā arī pārveido dabas ainavas.

Pilsētu izplešināšanās rezultātā samazinās gan nokļūšanas laiks, gan attālums starp tām. Paplašināšanās attīstība notiek nevienmērīgi, to veicina gan dzīves veids, gan patēriņa līmenis, kas ierasti tiek raksturots kā pilsētu teritoriju palielināšanās. Acīmredzami pierādījumi uzskatāmi norāda, ka pilsētu teritoriju izplešināšanās Eiropā bijusi raksturīga pēdējo 50 gadu laikā.

Pilsētu teritoriju izplešanās procesam raksturīgi, ka zemes lietojuma izmaiņas dominē pār iedzīvotāju skaita pieaugumu noteiktā laika periodā. Šādu teritoriju palielināšanos pašreiz pamatoti uzskata par vienu no lielākajām problēmām, ar ko saskaras mūsdienu urbanizētā Eiropa.

Viens no pēdējiem pētījumiem Eiropā liecina par nepārtrauktu un strauju pilsētu izplešanos vidēji par vairāk nekā 5 % desmit gadu laikā (1. attēls). Kopumā izvērtējot paplašināšanās apjomus, tie ir līdzvērtīgi trīskāršiem Luksemburgas izmēriem. Pilsētu izplešanās raksturīga reģioniem ar lielu iedzīvotāju blīvumu un augstu ekonomisko aktivitāti (Beļģija, Nīderlande, Dienvid-

un Rietumvācija, Ziemeļitālija, Parīzes reģions) un/vai strauju ekonomisko izaugsmi (Īrija, Portugāle, Austrumvācija, Madrides reģions). Nepastarpināta un tieša pilsētu izplešanās raksturīga valstīm un reģioniem, kuri saņem papildu finansējumu no ES un to attīstība tiek politiski atbalstīta. Savdabīgi attīstības modeļi ir raksturīgi arī mazākām pilsētām un lauku apvidiem, kas atrodas tuvu intensīvas satiksmes autoceļiem vai piekrastes zonās, tai skaitā upju ielejās.

Eiropā vēsturiski pilsētu attīstību veicināja, pieaugot iedzīvotāju skaitam, turpretī mūsdienās reģioniem ar nelielu un pat ļoti zemu iedzīvotāju skaitu raksturīga zemes lietojuma maiņa, kas saistīta ar citāda dzīves stila izvēli

— dzīvot piepilsētās ārpus pilsētu centriem. Šo tendenci nosaka dažādu virzītājspēku kombinācijas (gan mikro-, gan makro- sociāli ekonomiskie faktori), nozīme ir transporta sistēmu kvalitātei, zemes cenām, individuāla mājokļa izvēles iespējām, demogrāfiskajām tendencēm, kultūras tradīcijām un ierobežojumiem, kā arī konkrētas pilsētas individuālai pievilcībai. Turklāt viens no noteicošajiem faktoriem ir plānošanas politika gan vietējā, gan reģionālajā līmenī. ES Kohēzijas fonds un struktūrfondi, kas atbalsta infrastruktūras attīstību, paātrina pilsētu izplešanos, apmierinot vajadzību pēc augsta līmeņa sabiedriskā transporta tīkla un ar to saistītām individuālas mobilitātes prasībām.

Pilsētām raksturīga liela cilvēku skaita koncentrācija nelielās teritorijās. No ekonomiskā un sociālā attīstības viedokļa tam ir vairākas priekšrocības un dažkārt tas vides stāvokli ietekmē labvēlīgi, salīdzinot ar zemes lietojuma un enerģijas patēriņa intensitāti teritorijās ar izkļiedētu iedzīvotāju blīvumu. Arī

atkritumu un sadzīves notekūdeņu pārstrāde ir ekonomiski izdevīgāka pilsētās. Veselības problēmas, kas saistītas ar piesārņota dzeramā ūdens lietošanu, nepiemērotiem sanitāriem apstākļiem un neapmierinošiem sadzīves apstākļiem ES praktiski ir izzudušas. Tomēr pilsētu iedzīvotāji ir pakļauti lokāla mēroga vides

problēmām — ilglaicīga atrašanās paaugstinātā trokšņa ietekmes zonā, paaugstināts atmosfēras piesārņojums, atkritumu apsaimniekošanas problēmas, ierobežoti dzeramā saldūdens krājumi un ierobežota dzīves telpa.

Atbilstoši mūsdienu attīstības tendencēm jaunām urbanizētām

1. attēls Pilsētu un citu mākslīgi pārveidotu zemes izmantojuma veidu izplatība 1990.–2000. g.

Avots: Corine zemes virsmas apauguma datu bāze, EVA.

2 Eiropas pilsētām tendence izplesties!

teritorijām ar zemu iedzīvotāju blīvumu raksturīga pieaugoša attīstības tendence, pēdējo 50 gadu laikā vienam cilvēkam izmantojamā dzīves telpa ir palielinājusies vairāk nekā 2 reizes. Pēdējo 20 gadu laikā apbūvēto teritoriju platības Rietumeiropas un Austrumeiropas valstīs ir palielinājušās par 20 %, savukārt iedzīvotāju skaits — tikai par 6 %. Mobilitātes jautājums un pārdomāta sabiedriskā transporta tīkla attīstība ir viena no kritiskākajām un sarežģītāk risināmām problēmām, kas būtiski ietekmē arī ainavu. Gan augsnes sablīvēšanās, gan teritoriju sadrumstalošanās palielina plūdu radītās nelabvēlīgās sekas

Mobilitāte un pieejamība ir galvenie faktori Eiropas teritoriālajā vienotībā un tie raksturo sabiedrības dzīves kvalitāti. Tiek

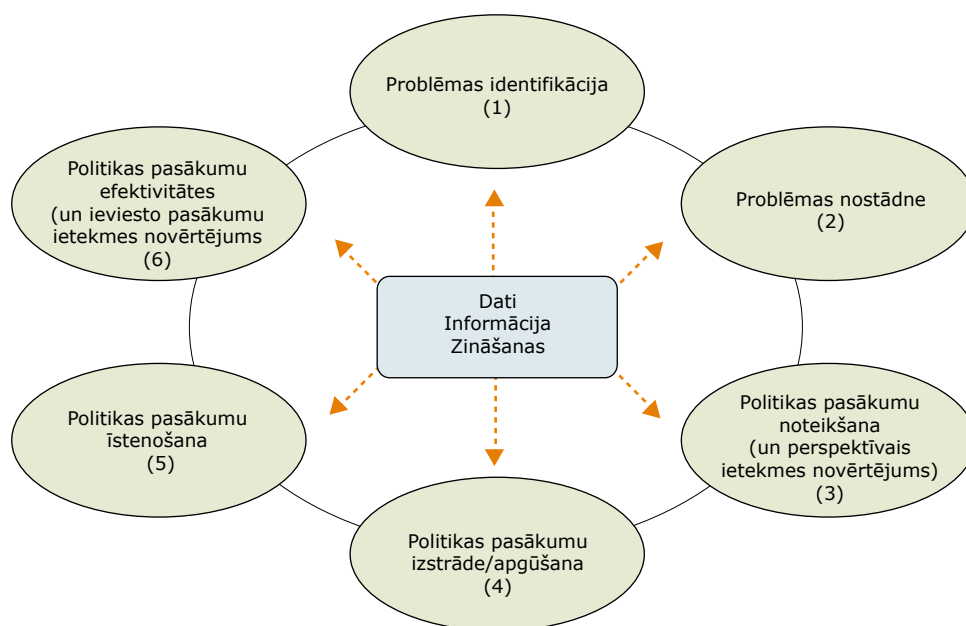
prognozēts, ka laika periodā no 1995. līdz 2030. gadam transporta līdzekļu nobraukto kilometru skaits palielināsies par 40 %. Automašīnu īpašnieku skaits jaunajās ES dalībvalstīs (ES-10) ir zemāks salīdzinot vecajām ES dalībvalstīm (ES-15), tiek prognozēts, ka nākotnē gaidāms automašīnu skaita izlīdzināšanās pieauguma dēļ jaunajās dalībvalstīs.

Neplānojot uzlabojumus, tiek prognozēts, ka situācija mobilitātes ziņā līdz 2010. gadam ievērojami pasliktināsies — pieaugs sastrēgumi un ar tiem saistītās izmaksas, kas novērtētas 1 % apjomā no ES IKP. Transporta infrastruktūru nevar raksturot tikai ar nobraukto kilometru skaita palielināšanos, to nepieciešams analizēt globāli, ņemot vērā lokāla un pilsētas mēroga ekonomisko ieguldījumu (t.sk. izveidošanu

un uzturēšanu), kā arī tai jābūt līdzsvarotai un policentriskai attīstības sastāvdaļai, kas mazina kaitējumu.

Pilsētu attīstības un izplešanās stratēģijas instrumenti ir atkarīgi no savstarpējas iedarbības pārvaldības līmeņiem, gan vietējā, gan Eiropas mērogā. Tas īpaši attiecināms uz finanšu plūsmām, kuras veido plānošanas budžetus, kā arī plānošanas politikā tiek atspoguļota tirgus loģika. Plānošanas politikā nepieciešams sniegt redzējumu par pilsētu attīstību, ņemot vērā gan apkārtējās vides, gan sociālos nosacījumus, kas apvienoti un iekļauti visos plānošanas un politikas līmeņos — no problēmas identificēšanas līdz pilnīgai izstrādei un novērtējumam. Tas sniegtu vairākus labumus:

2. attēls Galvenie politikas cikla posmi, pielietojot datus, informāciju un zināšanas

Avots: EVA.

- politikas saskaņotības nodrošināšana visos politikas cikla posmos (skat. 2. attēlu);
- aģentūru sadarbības veicināšana visos atbildības līmeņos;
- efektīvāka struktūrfondu un Kohēzijas fondu izmantošana ES līmenī un vides likumdošanas aktos, lai novērstu pilsētu izplešanos vai mazinātu to;
- pilsētu izplešanos veicinošu tirgus nepilnību izlabošanu, regulējot zemes cenas pilsētu teritorijās, ap tām un starp tām;
- labas prakses piemēru apkopošana un izplatīšanu nelielu, koncentrētu pilsētu attīstībai;
- zaļo zonu nodrošināšana pilsētās.

Atsauces

EVA (2006), *Urban sprawl in Europe — the ignored challenge*, EVA Ziņojums Nr. 10/2006, Eiropas Vides Aģentūra, Kopenhāgena.

European Environment Agency
Kongens Nytorv 6
1050 Copenhagen K
Denmark

Tel.: +45 33 36 71 00
Fax: +45 33 36 71 99

Web: eea.europa.eu
Enquiries: eea.europa.eu/enquiries

Publications Office

ISBN 92-9167-902-X

9 789291 679027

